

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

HISTORIA

KLASY IV—VIII

WARSZAWA 1990

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

PROGRAM SZKOŁY PODSTAWOWEJ

HISTORIA

KLASY IV—VIII

WARSZAWA 1990

Program zatwierdzony do realizacji w kl. IV—VIII szkoły podstawowej od roku szkolnego 1990/91 zarządzeniem Ministra Edukacji Narodowej nr 1 z dnia 15 stycznia 1990 r. (Dz. Urz. MEN nr 1 z 1990 r. poz. 1).

Nr programu DKO 1-4014-17/90

371.2::93/93(073)

2601/b/c

UWAGI WSTĘPNE

Mamy budować nowy ład w Polsce, ład, który sprzyja postawom twórczym i poczuciu odpowiedzialności. Jednym z warunków by to osiągnąć jest budowanie takiej szkoły, w której i nauczyciel i uczeń mogą pracować w sposób twórczy i odpowiedzialny.

Nie można w tej chwili zmienić sytuacji materialnej szkół, nie można w tak krótkim czasie opracować nowych podręczników. Ale można i trzeba zacząć budować szkołę bardziej racjonalną, bardziej niż dotychczas — przyjazną i dla nauczyciela i dla ucznia.

Jedną z dróg prowadzących do tego celu jest ograniczenie zakresu obowiązujących treści programowych. Nie chodzi tu o zmniejszenie wysiłku ucznia, ale o to, by wysiłek ten stał się racjonalny i twórczy.

Nauczyciele i pracownicy nadzoru pedagogicznego, a także rodzice i uczniowie zgodnie stwierdzali, że programy w dotychczasowym kształcie były nie do zrealizowania, że ich przedłożenie, nadmiernie encyklopedyczny charakter prowadziły z jednej strony do nadmiernego przeciążenia uczniów, z drugiej zaś do uczenia bardzo powierzchownego. Pośpieszna tzw. „realizacja programu” zastępowała rzeczywiste, pogłębione uczenie i uczenie się.

Dlatego też Ministerstwo Edukacji Narodowej uznało za niezbędne dokonanie doraźnych zmian w programach nauczania przedmiotów ogólnokształcących.

Nowe, zmienione programy zawierają mniejszy niż dotychczas zakres treści i tylko ten zakres powinien być traktowany jako obowiązkowy. Wymaga to oczywiście by nauczyciel

umiejętnie dostosował do tych treści korzystanie przez ucznia z niezmienionego podręcznika. Trzeba wskazać uczniowi, które z partii podręcznika zawierają informacje obowiązujące, które należy traktować jako uzupełniające lub w ogóle pominąć.

Ograniczenie programu ma na celu uwolnienie tak nauczyciela, jak i ucznia od ciągłego pośpiechu, będącego często źródłem stresów, a także nie sprzyjającego kształcącemu charakterowi nauczania.

Oczywiście same zmiany programowe nie spowodują realizacji tych celów, najwięcej zależy od nauczyciela — jego trudu i inwencji. Ale może odciążony program choć trochę ułatwi nauczycielowi pracę, stworzy większe możliwości by spokojniej i prawdziwiej rozwijać zainteresowania poznawcze, rozumienie zjawisk i kształtowanie twórczego myślenia.

Podsumowując zwracamy uwagę na następujące sprawy:

1. Materiał nauczania zawiera treści programowe, które należy traktować jako obowiązkowe, ale od nauczyciela zależy stopień uszczegółowienia omawiania poszczególnych tematów. Niektóre z nich można realizować w formie krótkiej informacyjnej wzmianki.
2. Kolejność realizacji działów i haseł, wymiar czasu przeznaczony na poszczególne tematy zależy od decyzji nauczyciela (i jego interpretacji treści programu).
3. Dobór form i metod pracy dydaktycznej zależy od nauczyciela, który dostosowuje je do potrzeb zespołu klasowego, wyposażenia szkoły, warunków organizacyjnych, a także własnych predyspozycji pedagogicznych. Głównym kryterium doboru form i metod pracy dydaktycznej powinna być możliwość efektywnej i skutecznej realizacji określonych programem celów kształcenia.
4. Podstawowym dokumentem organizującym pracę nauczyciela jest program nauczania. Podręcznik natomiast jest środkiem dydaktycznym pomocniczym tak dla nauczyciela, jak i ucznia, a nie wyłącznym i obowiązującym źródłem informacji.

Sprawom realizacji zmian programowych należy poświęcić posiedzenie rad pedagogicznych i ich komisji przedmiotowych.

Pracownicy nadzoru pedagogicznego oraz metodycy po-

winni wspólnie z nauczycielami szukać dróg takiego wykorzystania zmniejszenia zakresu materiału informacyjnego, by zapewnić lepsze warunki dla rozwoju każdego z uczniów.

CELE KSZTAŁCENIA

Zadaniem historii jako przedmiotu nauczania w szkole podstawowej jest:

- zapoznanie uczniów z dziejami państwa i narodu polskiego i z wybranymi elementami historii powszechnej;
- ukazanie młodzieży najważniejszych etapów rozwoju cywilizacyjnego ludzkości oraz genezy współczesnych stosunków społeczno-gospodarczych, ustrojowych, politycznych i kulturalnych;
- ukazanie związków między różnymi dziedzinami życia społecznego oraz powiązań historii ojczystej z dziejami powszechnymi;
- kształtowanie racjonalnego poglądu na miejsce Polski w świecie oraz stosunki między państwami i narodami;
- rozwijanie krytycyzmu oraz samodzielności myślenia, a także eliminowanie ze świadomości uczniów różnego rodzaju mitów i zafalszowań;

Nauczanie historii powinno służyć przygotowaniu uczniów do aktywnego i świadomego udziału w życiu politycznym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym kraju.

MATERIAŁ NAUCZANIA

Klasa IV

I. O czym będziemy się uczyć na lekcjach historii

1. Podróże w dawne czasy.

Historia mówi o ludziach i wydarzeniach z przeszłości. Pozostałości dawnych czasów źródłem naszej wiedzy o przeszłości. Wykopaliska, zabytki, rękopisy, stare księgi.

2. Nasza miejscowość dziś i dawniej.
Nowe i stare budowle w naszej miejscowości (lub okolicy).
Legendy i pamiątki z przeszłości.

II. Życie ludzi w dawnych czasach

1. W jaskini.

Epizod. Odkrycie w jaskini. Wizyty u archeologów.
Informacje. Najdawniejsze mieszkania ludzi (25 000 lat temu). Sposoby zdobywania pożywienia. Ubiór, narzędzia pracy i walki.

2. W Biskupinie

Epizod. Odkrycie osady w Biskupinie sprzed 2500 lat.
Informacje. Wygląd osady. Zajęcia i warunki życia mieszkańców.

3. Na zamku książęcym.

Epizod. Pasowanie na rycerza.
Informacje. Charakter obronny budowli. Życie i obyczaje mieszkańców zamku.

4. Miasta 500 lat temu.

Epizod. Na Rynku Krakowskim i w Sukiennicach.
Informacje. Wygląd miasta średniowiecznego. Warunki życia i zajęcia mieszkańców.

5. W chłopskiej zagrodzie 500 lat temu.

Epizod. Z życia rodziny chłopskiej.
Informacje. Opis zagrody chłopskiej i jej wyposażenie.
Warunki pracy i życia chłopów.

III. Obrazy z dziejów Polski

1. W kraju Mieszka I.

Epizod. W starym Gnieźnie.

Informacje. Polska przed 1000 lat. Ziemie i ludzie. Gniezno stolicą Polski. Sąsiedzi Polski. Mieszko I i Dobrawa. Przyjęcie chrześcijaństwa (966 r.).

2. Bolesław Chrobry pierwszym królem Polski.
Epizod. Zjazd w Gnieźnie w 1000 r.
Informacje. Bolesław Chrobry. Stosunki z sąsiadami. Koronacja.
3. Kazimierz Wielki dobrym gospodarzem.
Epizod. Uczta u Wierzyńka.
Informacje. Kazimierz Wielki królem Polski. Spisanie praw. Założenie Uniwersytetu w Krakowie. Rozwój miast i handlu. Budowa zamków. Stosunki z sąsiadami.
4. Na polach Grunwaldu w 1410 r.
Epizod. Po bitwie „chorągwie krzyżackie u stóp króla Władysława Jagiełły”.
Informacje. Napady Krzyżaków na ziemie polskie. Sojusz z Litwinami. Wielkie zwycięstwo w 1410 r.
5. Wśród zakonów krakowskich.
Epizod. Z życia zakonów krakowskich.
Informacje. Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego przez Władysława Jagiełłę. Polacy i cudzoziemcy na studiach w Krakowie. Warunki życia i nauki.
6. Mikołaj Kopernik.
Epizod. Rozmowa z przyjacielem o wielkim odkryciu.
Informacje. Studia Kopernika w Krakowie i we Włoszech. Działalność na Warmii. Obserwacje astronomiczne.
7. Król Jan III Sobieski.
Epizod. Bitwa pod Wiedniem.
Informacje. Wojny Polaków z Turkami. Pałac w Wilanowie.
8. Dzień 3 Maja w Warszawie.
Epizod. Król zaprzysięga Konstytucję.
Informacje. Sejm Czteroletni. Konstytucja 3 Maja i jej twórcy.

9. Powstanie Kościuszkowskie.
Epizod. Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku Krakowskim.
Informacje. Zagrożenie niepodległości. Tadeusz Kościuszko. Bartosz Głowacki. Jan Kiliński. Klęska powstania. Upadek państwa polskiego (1795 r.).
10. Legiony Dąbrowskiego.
Epizod. W obozie legionistów.
Informacje. Patrioci polscy na obczyźnie. Napoleon. Utworzenie Legionów. Jan Henryk Dąbrowski. Powstanie polskiego hymnu narodowego.
11. Powstanie Listopadowe (1830 - 1831).
Epizod. Noc listopadowa w Warszawie.
Informacje. Sprzysiężenie podchorążych. Piotr Wysocki. Walki powstańcze.
12. W obronie polskiej mowy.
Epizod. Strajk dzieci we Wrześni.
Informacje. Prześladowanie Polaków w zaborze pruskim. Opór społeczeństwa polskiego.
13. Polska znowu wolna.
Epizod. Na ulicach Warszawy w listopadzie 1918 r.
Informacje. Okoliczności w jakich Polska odzyskała niepodległość.
14. Westerplatte.
Epizod. Obrona placówki w dniu 1 września 1939 r.
Informacje. Najazd Niemców hitlerowskich na Polskę. Obrona kraju. Bohaterstwo żołnierza polskiego i ludności cywilnej.
15. Tajna szkoła.
Epizod. Lekcje na tajnym komplecie.
Informacje. Terror okupanta. Walka z kulturą polską. Różne formy oporu.

16. Powstanie Warszawskie.

Epizod. Godzina „W”.

Informacje. Wybuch powstania. Wyzwolenie miasta. Bohaterstwo powstańców i ludności cywilnej. Udział dzieci i młodzieży w powstaniu. Upadek powstania. Zniszczenie miasta.

17. Odbudowa Warszawy

Epizod. Prace przy odbudowie zniszczonej stolicy w 1945 r. Informacje. Zniszczenie Warszawy, jej odbudowa i rozbudowa.

UMIEJĘTNOŚCI

Uszeregowanie ważniejszych epizodów — obrazów w kolejności chronologicznej. Umieszczanie wydarzeń historycznych w przedziałach 1000, 500, 250 i 100 lat. Wskazywanie na mapie miejscowości. Wypowiadanie się na określony temat, przedstawianie treści przeczytanego tekstu własnymi słowami. Koncentracja uwagi na głównym wątku opowiadania nauczyciela oraz czytanie ze zrozumieniem tekstu podręcznika.

Klasa V (2 godz.)

I. Czas w historii

Mierzenie czasu minionych wydarzeń. Podstawowe pojęcia: tysiąclecie, wiek, era. Sposoby obliczania czasu.

II. Starożytny Wschód

1. W dolinie Nilu.

Egipt darem Nilu. Nawadnianie pól uprawnych. Warunki życia i pracy chłopów w Egipcie.

2. Państwo faraonów.
Urzednicy. Pismo. Władza faraona.
3. W świątyni egipskiej
Wierzenia Egipcjan. Kult faraona. Świątynie. Rola kapłanów w starożytnym Egipcie.
4. Piramidy egipskie.
Wiara Egipcjan w życie pozagrobowe. Budowanie piramid dla faraonów i grobowców dla możnych. Początki nauki — medycyna, matematyka, astronomia.
5. Palestyna i jej mieszkańcy.
Położenie geograficzne Palestyny. Ludność. Wierzenia religijne. Biblia.

III. Starożytna Grecja

1. Starożytna Grecja i jej mieszkańcy.
Położenie Grecji. Zajęcia Greków. Państwa-miasta.
2. Bogowie i bohaterowie Greków.
Wierzenia Greków. Mity, np. o Prometeuszu, Heraklesie oraz Dedalu i Ikarze.
3. Pieśni o bohaterach.
Homer. Wojna trojańska. Wędrówki Odysa.
4. Na stadionie w Olimpii.
Olimpiady. Pierwsze igrzyska — 776 p.n.e. Igrzyska olimpijskie czynnikiem łączącym Greków.
5. Walka Greków w obronie niepodległości.
Podboje Persów.
Zagrożenie niepodległości państw greckich. Bitwa pod Maratonem. Termopile.
6. Życie w Atenach w V wieku p.n.e.
Rozkwit Aten po wojnach perskich. Demokracja ateńska. Perykles. Odmienność ustroju Sparty.

7. Kultura grecka

Architektura. Świątynie. Rzeźba — Fidiasz. Przedstawienia teatralne w Atenach. Znaczenie teatru w życiu Greków.

8. Podboje Aleksandra Macedońskiego.

Macedonia. Aleksander Wielki i jego podboje. Zetknięcie się cywilizacji greckiej i cywilizacji starożytnego Wschodu.

IV. Starożytny Rzym

1. Powstanie Rzymu.

Italia i jej mieszkańcy. Podania o powstaniu Rzymu.

2. Republika rzymska.

Wprowadzenie republiki w Rzymie. Podboje rzymskie. Polityka Rzymu wobec ludności podbitej. Wyzysk prowincji.

3. Niewolnictwo w Rzymie.

Sposoby zdobywania niewolników. Gladiatorzy. Powstanie Spartakusa. Przyczyny upadku powstań niewolników.

4. Cesarstwo rzymskie.

Upadek republiki rzymskiej. Rządy Cezara. Władza cesarska.

5. Kultura i osiągnięcia techniczne Rzymian.

Wpływy greckie w kulturze rzymskiej. Własne osiągnięcia Rzymian. Prawo rzymskie. Technika. Budownictwo. Wodociągi, łaźnie, drogi, mosty. Poczta.

6. Początki chrześcijaństwa.

Powstanie chrześcijaństwa. Ewangelie. Chrześcijaństwo religią panującą (państwową).

7. Upadek cesarstwa rzymskiego.

Rozkład wewnętrzny państwa. Najazdy barbarzyńców. Cesarstwo wschodnie i zachodnie. Upadek cesarstwa zachodniego (476 r.).

V. Początki i rozwój państwa polskiego w X—XII w.

1. Plemiona polskie i ich siedziby.

Rozmieszczenie plemion polskich. Pierwsze organizacje państwowe.

2. Mieszko I władcą Polan.

Piastowie. Państwo Mieszka I (obszar i organizacja). Chrzest Mieszka (966 r.). Rola Kościoła. Polska w kręgu kultury europejskiej. Rola łaciny.

3. Panowanie Bolesława Chrobrego.

Niemcy a Polska. Umocnienie państwa polskiego przez Bolesława Chrobrego. Święty Wojciech i rola jego kultu. Zjazd w Gnieźnie w 1000 roku i jego znaczenie. Wojny z Niemcami — zakończone pokojem w Budziszynie. Koronacja Chrobrego (1025 r.).

4. Bolesław Śmiały.

Kryzys i odnowienie monarchii. Konflikt z biskupem Szczepanowskim.

5. Bolesław Krzywousty broni niepodległości Polski.

Walka z najazdem niemieckim w obronie jedności i samodzielności państwa polskiego. Przyłączenie Pomorza Gdańskiego do Polski.

6. Życie ludzi za pierwszych Piastów.

Krajobraz Polski piastowskiej: lasy, wsie, grody; klasztory i zajęcia mnichów, średniowieczne książki (roczniki, kroniki, żywoty świętych). Pieśni i przekazy ustne.

VI. Polska podzielona — rozbiecie dzielnicowe

1. U Słowian między Odrą i Łabą.

Niemcy zagarniają ziemię Słowian. Powstanie Marchii Brandenburskiej. Utrata przez Polskę Pomorza Zachodniego.

2. Polska dzielnicowa.

Testament Bolesława Krzywoustego (1138 r.), seniorat i jego upadek.

3. Krzyżacy tworzą państwo zakonne.

Sprowadzenie i osiedlenie Krzyżaków na ziemiach polskich. Podbój Prus i utworzenie państwa krzyżackiego. Nowe państwo — niebezpieczeństwo dla Polski.

4. Bitwa pod Legnicą — 1241 r.

Podbój Rusi przez Tatarów. Najazd Tatarów na Polskę. Bitwa pod Legnicą i jej znaczenie.

5. Życie ludzi w okresie rozbitcia dzielnicowego.

Wieś (osadnictwo), miasto — wygląd miasta. W średnio-wiecznym Krakowie.

VII. Rozkwit państwa polskiego w XIV—XV w.

1. Zjednoczenie Polski za Władysława Łokietka.

Walka Łokietka o zjednoczenie kraju. Utrata Pomorza Gdańskiego i Śląska. Koronacja Władysława Łokietka — 1320 r.

2. Państwo Kazimierza Wielkiego.

Stan Polski po śmierci Łokietka. Rozwój osadnictwa. Rozbudowa miast. Handel międzynarodowy. Spisanie i uporządkowanie praw. Wzmocnienie obronności kraju. Założenie Uniwersytetu Krakowskiego (1364 r.). Układy polsko-węgierskie o następstwie tronu. Oderwanie Śląska. Przyłączenie Rusi Halickiej.

3. Społeczeństwo polskie.

Stany. Stan rycerski i rola możnowładztwa. Mieszczanie i chłopci. Przywilej koszycki (1374 r.).

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Co zawdzięczamy ludom Starożytnego Wschodu, Grekom i Rzymianom.
2. Życie ludzi w starożytnej Grecji.
3. Życie ludzi w starożytnym Rzymie.
4. Polska za pierwszych Piastów.
5. Rola Piastów w budowie państwowości Polski.

UMIEJĘTNOŚCI

Umieszczenie wydarzeń historycznych przed i w naszej erze w granicach 1000 - 100 lat oraz w pierwszej i drugiej połowie tysiąclecia wieku. Wskazywanie na mapie krajów starożytnego Wschodu, Grecji, Rzymu. Wykorzystanie rycin w podręczniku jako źródła informacji. Podział znanego tekstu na części: ułożenie prostego planu (selekcja materiału). Przygotowanie opowiadania na określony temat. Omawianie tematu na podstawie wybranego fragmentu lektury. Próby samodzielnego spostrzegania, szukania wyjaśnień i porównywania.

Znajomość dat

Umieszczenie na linii chronologicznej następujących dat: XVIII w. p.n.e., XIII - XI w. p.n.e., 776 r. p.n.e., V w. p.n.e., IV w. p.n.e., 476 r., 966 r., 1000 r., 1025 r., 1138 r., 1241 r., 1320 r., 1364 r., 1370 r., 1374 r.

Klasa VI (2 godz.)

I. Polska za Jagiellonów

1. Unia Polski z Litwą.

Stosunki polsko-litewskie. Układ w Krewie (1385 r.). Jagiellonowie na tronie polskim.

2. Wojna z Krzyżakami.

Przygotowanie do wojny. Bitwa pod Grunwaldem (15 VII 1410 r.). Pokój toruński w 1411 r. Spór polsko-krzyżacki o Pomorze na soborze w Konstancji.

3. Turcy w Europie.

Unia polsko-węgierska. Bitwa pod Warną, śmierć króla Władysława Warneńczyka. Upadek Konstantynopola.

4. Odzyskanie Pomorza Gdańskiego.

Związek Pruski. Wojna 13-letnia z Krzyżakami. Pokój toruński (1466 r.). Prusy zakonne lennem Polski. Wzrost znaczenia Wisły jako szlaku komunikacyjnego i drogi handlowej.

II. Kultura późnego Średniowiecza

Kultura rycerska i mieszczańska. Obyczaje rycerskie, wzorzec chrześcijański rycerza. Oświata i nauka — powstanie uniwersytetów. Polacy na studiach zagranicznych. Akademia Krakowska. „Historia Polski” Jana Długosza. Wit Stwosz — ołtarz Mariacki.

III. Wielkie odkrycia geograficzne i podboje kolonialne

1. Poszukiwanie nowych szlaków handlowych.

Udoskonalenie środków żeglugi (kompas, mapy żeglarskie). Wyobrażenia o Ziemi. Poszukiwanie nowej drogi morskiej do Indii.

2. Wielkie odkrycia geograficzne.

Odkrycie Ameryki przez K. Kolumba (1492 r.). Znalezienie drogi do Indii. Pierwsza podróż dookoła świata (F. Magellan). Skutki odkryć geograficznych.

IV. Kultura włoskiego Odrodzenia

Wybitni przedstawiciele kultury i sztuki. Humanizm. Wynalazek druku.

V. Reformacja w Europie

Kryzys Kościoła. Wystąpienie M. Lutra (1517 r.). Powstanie nowych wyznań.

VI. Polska Złotego Wieku na tle europejskim

1. Pozycja polityczna Polski w XVI wieku. Polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów.

Umocnienie pozycji Polski nad Bałtykiem. Hołd pruski (1525 r.). Wojna o Inflanty. Początki polskiej floty.

2. Gospodarka polska XVI wieku.

Powstanie folwarku pańszczyźnianego. Zboże polskie na rynkach europejskich. Spław wiślany i rozwój Gdańska. Ustawodawstwo ograniczające prawa chłopów. Miasta i rzemiosło.

3. Rzeczpospolita Obojga Narodów.

Przywileje szlacheckie. Powstanie i organizacja Sejmu walnego. Unia lubelska (1569 r.). Obszar i ludność.

4. Pierwsze wolne elekcje.

Pierwsi królowie elekcyjni.

Jan Zamoyski. Artykuły henrykowskie.

5. Renesans w Polsce.

Wpływ kultury włoskiej. Wzrost poczucia narodowego (M. Rej). Wkład Polski do kultury i nauki europejskiej (M. Kopernik, A. F. Modrzewski). Zabytki architektury i sztuki renesansowej w Polsce.

6. Reformacja w Polsce.

Główne nurty reformacji w Polsce: luteranizm, kalwinizm, bracia polscy. Kościół katolicki wobec reformacji. Tolerancja religijna (Konfederacja warszawska).

VII. Rzeczpospolita w XVII w.

1. Rzeczpospolita szlachecka za pierwszych Wazów.

Interwencja polska w Rosji. Wojny z Turcją (Cecora).

2. Powstanie Chmielnickiego.

Podłoże powstania i jego przebieg. Ugoda w Perejasławiu i wojny Rosji z Rzeczypospolitą.

3. Najazd Szwedów na Polskę.

Przyczyny konfliktu polsko-szwedzkiego. Najazd Szwedów na Polskę (1655 r.). Stefan Czarniecki. Obrona Jasnej Góry. Wyparcie Szwedów i udział w tym chłopów. Utrata lenna pruskiego. Skutki wojny.

4. Wojny z Turcją.

Wojny z Turcją. Zwycięstwo Jana III Sobieskiego pod Wiedniem (1683 r.).

VIII. Polska i państwa sąsiednie w I połowie XVIII w.

1. Wzrost znaczenia Austrii, Rosji i Prus.

Wzmocnienie władzy monarszej, reformy administracji wojska, skarbu.

2. Polska pod rządami Sasów.

Rozkład wewnętrzny państwa. Uzależnienie Rzeczypospolitej od państw ościennych.

IX. Pierwszy Rozbiór Polski. Próby reformy Rzeczypospolitej

1. Ostatnia elekcja w Polsce.
Elekcja Stanisława Augusta Poniatowskiego. Konfederacja barska. I rozbiór Polski (1772 r.).
2. Ożywienie gospodarcze w czasach stanisławowskich.
Przemiany gospodarki szlacheckiej (pierwsze oczynszowania), manufaktury. Wzrost znaczenia mieszczaństwa. Rozwój Warszawy.
3. Kultura polskiego oświecenia.
Szkola rycerska. Komisja Edukacji Narodowej. Teatr narodowy. Sztuka czasów stanisławowskich.

X. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej

Konflikt między Anglią i jej koloniami amerykańskimi. Deklaracja Niepodległości (1776 r.). Wojna o niezawisłość. Udział Polaków (T. Kościuszko, K. Pułaski). Konstytucja Stanów Zjednoczonych.

XI. Rewolucja we Francji (1789—1794)

1. Początki rewolucji.
Przyczyny rewolucji. Zburzenie Bastylii (14 VII 1789 r.). „Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela”.
2. Od monarchii konstytucyjnej do wprowadzenia republiki.
Obalenie monarchii. Rządy jakobinów.

XII. Walka o ocalenie Rzeczypospolitej

1. Sejm Czteroletni. Konstytucja 3 Maja.
Sytuacja międzynarodowa. Stronnictwa polityczne w sejmie. Reformy: Wojskowa i skarbowa. Polityka zagraniczna. Prawo o miastach. Uchwalenie Konstytucji 3 Maja (1791 r.), jej znaczenie.

2. Wojna w obronie Konstytucji 3 Maja. Drugi rozbiór Polski.
Konfederacja targowicka. Wojna polsko-rosyjska (1792 r.).
II rozbiór Polski (1793 r.).
3. Insurekcja Kościuszkowska.
Wybuch powstania. T. Kościuszko naczelnikiem powstania.
Bitwa pod Racławicami (B. Głowacki). Insurekcja warszawska.
Uniwersał połaniecki. Obrona Warszawy.
4. Klęska powstania i upadek Rzeczypospolitej.
Klęska pod Maciejowicami. III rozbiór Polski (1795 r.).
Przyczyny upadku państwa polskiego.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Wzrost znaczenia Polski za Jagiellonów.
2. Dlaczego wiek XVI nazywano „złotym wiekiem”.
3. Polityka zagraniczna Polski w XVII w.
4. Walka o naprawę Rzeczypospolitej.

UMIEJĘTNOŚCI

Umieszczanie wydarzeń historycznych na początku wieku i w końcu wieku, na przełomie wieków. Ukazywanie następstw w czasie, synchronizacja wydarzeń. Umieszczanie dat na linii chronologicznej i układanie tablic synchronistycznych. Korzystanie z tablic genealogicznych. Wskazywanie na podobieństwa i różnice w życiu ludności i sytuacji państwa w różnych okresach historycznych.

Wskazywanie i określanie na mapie zmian granic, ośrodków kultury i życia politycznego oraz głównych szlaków handlowych i rejonów gospodarczych.

Układanie rozwiniętego planu. Streszczenie przeczytanego tekstu (opowiadania). Selekcja większych partii materiału. Uzupełnianie wiadomości z podręcznika informacjami zaczerpniętymi z lektury.

Samodzielne korzystanie ze słownika Historii Polski.

Próby charakterystyki postaci historycznej.

Znajomość dat

1385, 15 VII 1410, 1462, 1466, 1525, 1569; 1573, 1655 - 60, 1683, 1772, 1776, 14 VII 1789, 3 V 1791, 1793, 1794, 1795.

Klasa VII (2 godz.)

I. Europa w dobie Napoleońskiej. Próby odzyskania niepodległości Polski

1. Dzieje Legionów polskich.

Zwycięstwa Napoleona. Powstanie Legionów. Jan Henryk Dąbrowski. Józef Wybicki. Pieśń „Jeszcze Polska nie zginęła”. Znaczenie Legionów dla sprawy polskiej — ich demokratyczny charakter.

2. Przewaga Francji w Europie.

Cesarstwo. Podboje napoleońskie.

3. Księstwo Warszawskie.

Pokój w Tylży (1807 r.). Księstwo Warszawskie, próba odbudowy państwa polskiego. Wojna z Austrią (Raszyn) i powiększenie terytorium Księstwa. Książę Józef Poniatowski.

4. Upadek Napoleona.

Wojna z Rosją (1812 r.) i udział w niej sił polskich. Klęska wojsk francuskich. Bitwa pod Lipskiem. Abdykacja Napoleona. Sto dni Napoleona. Waterloo.

II. Ziemie polskie w latach 1815—1846

1. Kongres Wiedeński (1815 r.)

Próba przywrócenia starego porządku w Europie. „Święte Przymierze” i jego ideologia. Nowy podział terytorialny Europy. Ruchy wolnościowe.

2. Decyzje Kongresu w sprawie polskiej

Utworzenie Królestwa Polskiego, Rzeczypospolitej Krakowskiej i Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Autonomiczny charakter Królestwa Polskiego.

3. Królestwo Polskie w latach 1815—1830

Ożywienie gospodarcze (S. Staszic, K. Drucki-Lubecki). Początki opozycji w Królestwie. Działalność konspiracyjna (Towarzystwo Patriotyczne — W. Łukasiński). Kontakty z rewolucjonistami rosyjskimi. Sprzysiężenie P. Wysokiego.

4. Powstanie Listopadowe

Noc Listopadowa (29—30. XI. 1830 r.). Przebieg walk zbrojnych. Wodzowie powstania. Upadek i znaczenie powstania.

5. Wielka emigracja.

Obozy i ugrupowania emigracji polskiej. Przywódcy i programy emigracji. Łączność z krajem.

6. Ziemie polskie po upadku Powstania Listopadowego.

Represje zaborców. Rola emisariuszy. Spiski w zaborze pruskim. Powstanie Krakowskie 1846 r. (E. Dembowski). Rabacja. Likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej.

III. Rozwój kapitalizmu w Europie Zachodniej w pierwszej połowie XIX w. Początki ruchu robotniczego

Rozszerzenie się rewolucji przemysłowej (Anglia, Francja). Warunki życia i pracy proletariatu fabrycznego. Socjalizm utopijny. Karol Marks, Fryderyk Engels.

IV. Wiosna Ludów w Europie i na ziemiach polskich 1848—1849

1. Wiosna Ludów w Europie.

Tereny i cele wystąpień.

2. Wiosna Ludów na ziemiach polskich.

Rok 1848 w Galicji. Reforma uwłaszczeniowa. Powstanie w Wielkopolsce. Polacy w europejskiej Wiosnie Ludów (A. Mickiewicz, J. Bem).

V. Ziemie polskie w drugiej połowie XIX wieku

1. Królestwo Polskie przed wybuchem Powstania Styczniowego.

Manifestacje niepodległościowe. Sytuacja chłopów. Polityka ugody z caratem A. Wielopolskiego. Biali i czerwoni.

2. Powstanie Styczniowe

Branka. Wybuch powstania (22 I 1863 r.). Manifest Rządu Narodowego. Walki partyzanckie. Dyktatura Romualda Traugutta. Upadek powstania i jego znaczenie.

3. Polityka caratu wobec Królestwa po Powstaniu Styczniowym.

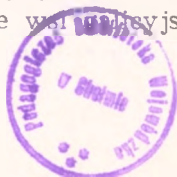
Zesłania, konfiskaty majątków i kontrybucje. Likwidacja odrębności Królestwa Polskiego. Rusyfikacja. Represje wobec Kościoła Katolickiego i unitów. Tajne nauczanie. Praca organiczna.

4. Germanizacja ziem zaboru pruskiego.

Pruskie ustawodawstwo antypolskie. Hakata. Opór Polaków przeciwko germanizacji. Rola Kościoła. Września. Dalsza polityka germanizacyjna. M. Drzymała. Wzrost świadomości narodowej na Śląsku, Warmii i Mazurach.

5. Galicja w dobie autonomii.

Instytucje autonomiczne w Galicji. Rozwój życia narodowego. Zacofanie gospodarcze i przeludnienie w galicyjskiej. Początki ruchu ludowego.

6. **Rozwój polskiej oświaty i nauki w Galicji w dobie autonomii.**

Wzrost ilości szkół. Ośrodki życia naukowego. Kultura polska i jej rola w życiu narodu.

VI. Przemiany polityczne i społeczne w Europie w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku

1. **Zjednoczenie Niemiec.**

Wojna francusko-pruska. Utworzenie Cesarstwa Niemieckiego (1871 r.).

2. **Rozwój gospodarczy świata w końcu XIX w.**

Rozwój gospodarczy Stanów Zjednoczonych, Niemiec i Japonii, nowe potęgi gospodarcze. Procesy urbanizacyjne. Ekspansja kolonialna.

3. **Rozwój ruchu robotniczego.**

I i II Międzynarodówka. Partie robotnicze. Początki działalności W. I. Lenina.

4. **Rozwój nauki, techniki i kultury w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku.**
Osiągnięcia naukowe. Wynalazki, odkrycia techniczne i ich zastosowanie.

VII. Partie i stronnictwa polityczne na ziemiach polskich

1. **Początki i rozwój polskiego ruchu robotniczego.**

Rozwój przemysłu w Królestwie i na Górnym Śląsku. Wielki Proletariat (1882 r.). PPS i SDKPiL — powstanie, program i działalność. Główni działacze polskiego ruchu robotniczego. Różnice programowe.

2. **Powstanie obozu narodowego.**

Tworzenie się stronnictw politycznych. Liga Narodowa — Roman Dmowski. Stronnictwo Narodowo-Demokratyczne.

VIII. Rewolucja 1905—1907 r. w Rosji i na ziemiach polskich

1. Klęska Rosji w wojnie z Japonią
„Krwawa niedziela”. Wybuch rewolucji, jej cele i zasięg społeczny.
2. Rewolucja na ziemiach polskich.
Wybuch rewolucji. Klasowy i narodowy charakter rewolucji. Strajk szkolny w Królestwie Polskim. Powstanie szkół polskich w Królestwie.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Polacy w walce „Za waszą i naszą wolność”.
2. Nauka i kultura w służbie sprawy narodowej”.
3. Powstania narodowe i ich rola.

UMIEJĘTNOŚCI

Dostrzeganie związków między zjawiskami z różnych dziedzin życia społecznego. Analiza tekstu źródłowego. Sporządzanie wypisów z literatury popularnonaukowej. Korzystanie z czasopism popularnonaukowych.

Znajomość dat

1807, 1812, 1815, 29—30 XI 1830, 1846, 1848—1849, 22 I 1863, 1864, 1871, 1882, 1905—1907.

Klasa VIII (2 godz.)

I. Pierwsza wojna światowa 1914—1918

Geneza I wojny światowej. Państwa walczące. Główne fronty. Klęska państw centralnych. Wybuch rewolucji w Niemczech i upadek cesarstwa. Rozpad Austro-Węgier.

II. Rewolucja Październikowa 1917 r.

Wpływ wojny na wzrost nastrojów rewolucyjnych w Rosji. Rewolucja lutowa i obalenie caratu. Rząd Tymczasowy. Działalność partii bolszewickiej. W. I. Lenin. Rewolucja Październikowa. Wojna domowa, interwencja. Znaczenie Rewolucji Październikowej.

III. Polacy i sprawa polska w czasie I wojny światowej

1. Polskie ugrupowania polityczne wobec wojny.

Różne poglądy na sprawę odzyskania niepodległości. Tworzenie organizacji o charakterze wojskowym. Działalność Józefa Piłsudskiego, znaczenie Legionów i POW. Mocarstwa zaborcze a sprawa polska w chwili wybuchu wojny.

2. Międzynarodowe znaczenie sprawy polskiej.

Akt 5 listopada 1916 r. i jego znaczenie. Państwa koalicji a niepodległość Polski. Wpływ rewolucji w Rosji i klęski państw centralnych na kształtowanie się sytuacji politycznej na ziemiach polskich.

IV. Odrodzenie Państwa Polskiego 1918—1921

1. Tworzenie niepodległego państwa polskiego.

Nastroje społeczeństwa polskiego. Rozbrajanie zaborców. Tworzenia lokalnych ośrodków państwowości polskiej. Utworzenie Tymczasowego Rządu Ludowego Republiki Polskiej w Lublinie i jego Manifest — Ignacy Daszyński.

2. Pierwsze miesiące II Rzeczypospolitej.

11 listopada 1918 r. Objęcie władzy przez Józefa Piłsudskiego. Walki o Lwów. Powstanie Wielkopolskie. Wybory do Sejmu Ustawodawczego.

3.ª Walka o wschodnie granice II Rzeczypospolitej.

Przyczyny wybuchu wojny polsko-radzieckiej. Jej przebieg. Bitwa warszawska. Traktat ryski (1921 r.). Skutki wojny. Spór polsko-litewski o Wilno.

4. Ostateczne ustalenie granic Polski.

Sprawa Śląska Cieszyńskiego. Postanowienia traktatu wersalskiego wobec Polski. Utworzenie Wolnego Miasta Gdańska. Plebiscyt na Warmii, Mazurach i Górnym Śląsku. Powstania śląskie.

V. Rzeczpospolita Polska w latach 1921—1926

1. Obszar, ludność i ustrój państwa polskiego.

Mniejszości narodowe. Konstytucja marcowa (1921 r.). Wybór Gabriela Narutowicza na prezydenta i jego zabójstwo.

2. Zniszczenia wojenne i odbudowa kraju.

Znaczenie posiadania własnego państwa dla życia narodu polskiego. Pokonywanie trudności w scaleniu terytoriów porozbiorowych. Inflacja i reforma walutowa. Budowa Gdyni. Walka o reformę rolną. Działalność Wincentego Witosa. Osiągnięcia pierwszego okresu odbudowy.

VI. Europa i ZSRR w okresie międzywojennym

1. Konferencja Paryska. Traktat Wersalski. Nowa mapa polityczna świata.

2. Państwo radzieckie po pierwszej wojnie światowej.

Odbudowa gospodarcza kraju (NEP). Powstanie Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Industrializacja i kolektywizacja. Rola Stalina, represyjność systemu.

3. Sytuacja międzynarodowa w Europie w latach dwudziestych.

Układ sił politycznych w Europie po I wojnie światowej. Ruchy faszystowskie w Europie. Polityka mocarstw zachodnich wobec Niemiec.

4. Faszyzm w Niemczech.

NSDAP. Wzrost wpływów ruchu narodowo-socjalistycznego. Dojście Hitlera do władzy (1933 r.). Likwidacja ustroju parlamentarnego. Metody sprawowania władzy — totalitaryzm. Terror — obozy koncentracyjne. Prześladowania Żydów.

5. Zaborcza polityka Niemiec hitlerowskich. Zbrojenia niemieckie. Wojna domowa w Hiszpanii. Aneksja Austrii. Układ monachijski (1938 r.). Upadek Czechosłowacji.

VII. Polska w latach 1926—1939

1. Rządy Józefa Piłsudskiego.

Sytuacja międzynarodowa i wewnętrzna Polski. Przewrót majowy. Walka Piłsudskiego z sejmem. Centrolew i sprawa brzeska. Konstytucja kwietniowa.

2. Kryzys gospodarczy na świecie i w Polsce. Przyczyny i wybuch światowego kryzysu gospodarczego. Kryzys w Polsce i próby jego przezwyciężenia. Budowa Centralnego Okręgu Przemysłowego — Eugeniusz Kwiatkowski.

3. Polityka zagraniczna Polski w latach 30-tych.

Polsko-radziecki pakt o nieagresji. Polsko-niemiecka deklaracja o niestosowaniu przemocy i jej następstwa polityczne. Zajęcie Zaolzia.

4. „Sytuacja Polski przed wybuchem wojny. Żądania Niemiec wobec Polski. Odmowa Polski. Gwarancje brytyjskie. Decyzja Hitlera o napaści na Polskę. Radziecko-niemiecki pakt o nieagresji.

VIII. Druga wojna światowa 1939—1945

1. Wojna obronna Polski 1939 r.
Napać niemiecki na Polskę 1 września 1939 r. Wypowiedzenie wojny Niemcom przez Anglię i Francję — brak działań wojennych na Zachodzie. Obrona Poczty Gdańskiej i Westerplatte. Wizna — „Polskie Termopile”. Bitwa nad Bzurą. Wkroczenie wojsk radzieckich na ziemie wschodnie II Rzeczypospolitej. Obrona Warszawy i Modlina. Stefan Starzyński. Obrona Helu. Bitwa pod Kockiem. Ocena Września.
2. Powstanie rządu polskiego na obczyźnie. Internowanie prezydenta Rzeczypospolitej, rządu i naczelnego wodza w Rumunii. Utworzenie rządu polskiego we Francji. Generał W. Sikorski. Początki odbudowy polskich sił zbrojnych.
3. Rozwój działań wojennych w Europie w latach 1939—1941.
Wojna radziecko-fińska. Ofensywa niemiecka na północy i zachodzie Europy. Zajęcie Jugosławii i Grecji. Udział Polaków w wojnie.
4. Wojna ze Związkiem Radzieckim. Powstanie Wielkiej Koalicji antyhitlerowskiej. Początek wojny. Koalicja antyhitlerowska. Bitwa pod Moskwą i dalsze działania wojenne na froncie wschodnim. Przełomowe znaczenie bitwy stalingradzkiej. Walka partyzancka.

5. **Wojna w Afryce i na Dalekim Wschodzie.**
Wojna na morzu. Marynarka polska w walce z flotą niemiecką. Walki w obronie Tobruku. Zakończenie wojny w Afryce. Atak Japończyków na Pearl Harbour. Charakter walk na Dalekim Wschodzie.
6. **Przebieg wojny w Europie w latach 1943—45.**
Kłęska Niemców pod Kurskiem i na Ukrainie. Bitwa pod Lenino. Kapitulacja Włoch. Bitwa o Monte Cassino. Walki na Zachodzie i udział w nich wojsk polskich. Zamach na Hitlera. Ofensywa zimowa. Operacja berlińska. Kapitulacja Niemiec (7 i 9 V 1945 r.). Zrzucenie bomb atomowych na Hiroszimę i Nagasaki. Kapitulacja Japonii.

IX. Sytuacja społeczeństwa polskiego po wrześniu 1939 r.

1. **Podział ziem II Rzeczypospolitej.**
Generalne Gubernatorstwo. Ziemie wcielone do Rzeszy. Ziemie przyłączone do ZSRR. Hitlerowska polityka wobec narodu polskiego. Zagłada Żydów. Polityka radziecka wobec obywateli polskich na terenach przyłączonych do ZSRR.
2. **Polityka rządu polskiego na emigracji.**
Rola generała Władysława Sikorskiego. Układ polsko-radziecki z 30 lipca 1941 r. Armia generała Władysława Andersa w ZSRR. Katyń. Zerwanie przez ZSRR stosunków dyplomatycznych z rządem polskim w 1943 r.
3. **Polskie państwo podziemne.**
Delegatura Rządu na kraj. ZWZ i AK. Różne formy walki zbrojnej. Powstanie PPR i GL. Powstanie w Getcie Warszawskim.
4. **Naród polski w walce z okupantem.**
Formy walki cywilnej. Młodzież w walce podziemnej. Tajne nauczanie.

5. Powstanie Warszawskie.

Plan „Burza”. Wybuch Powstania Warszawskiego (1 sierpień 1944 r.), charakter walki. Bohaterstwo walczących. Udział Szarych Szeregów. Desant czerniakowski. Tragedia ludności cywilnej. Kontrowersje wokół oceny powstania.

6. Początki Polski Ludowej.

Związek Patriotów Polskich w ZSRR. Utworzenie Krajowej Rady Narodowej. Powstanie Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego. Manifest PKWN — 22 VII 1944 r. Wyzwolenie całej Polski.

7. Sprawa polska w polityce wielkich mocarstw i kształtowanie się granic.

Konferencja w Teheranie. Sprawa polska na konferencji w Jałcie. Utworzenie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Konferencja w Poczdamie. Odra i Nysa Łużycka zachodnią granicą Polski. Przesiedlenia ludności niemieckiej.

WYBRANE ZAGADNIENIA Z HISTORII WSPÓŁCZESNEJ

I. Europa i świat po II wojnie światowej

Skutki II wojny światowej. Nowy układ sił w powojennym świecie. ONZ. Powszechna Deklaracja Praw Człowieka. „Zimna wojna”. Powstanie krajów demokracji ludowej. Odmienne drogi rozwoju państw niemieckich — RFN i NRD. Kryzys kolonializmu. Przemiany w ZSRR i państwach bloku wschodniego. Rola ZSRR i USA w utrzymaniu pokoju na świecie.

II. Polska w latach 1945—1989

1. Sytuacja polityczna w latach 1945—1948.

Walka polityczna i zbrojna o władzę. Ugrupowania polityczne i ich programy. Referendum i wybory do Sejmu. Represyjny charakter systemu.

2. Przeobrażenia gospodarcze w latach 1949—1989

Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych. Ruchy migracyjne na ziemiach polskich. Ziemie Odzyskane. Plan 3-letni. Przebudowa struktury gospodarczej. Założenia planu 6-letniego i jego realizacja. Próby kolektywizacji rolnictwa. Zmiany w polityce rolnej po 1956 r. Próby reform gospodarczych i ich niepowodzenia. Narastanie kryzysu społeczno-ekonomicznego (1976) i załamanie gospodarki. Kierunki reform gospodarczych w latach osiemdziesiątych.

3. Przemiany polityczne i społeczne w latach 1949—1989

Znaczenie śmierci Stalina i uchwał XX Zjazdu KPZR dla przemian w życiu politycznym w Polsce. Wydarzenia poznańskie 1956 r. Trwałe i nietrwałe skutki Polskiego Października. Protest robotniczy na Wybrzeżu w 1970 r. Program reform ekipy E. Gierka i jego realizacja. Protest robotniczy na Wybrzeżu w 1980 r. i jego rozszerzenie się na kraj. Powstanie i rozwój NSZZ „Solidarność”. Wprowadzenie stanu wojennego — 13 XII 1981 i jego zawieszenie — 22 VII 1983 r. Próby opanowania kryzysu. Obrady „Okrągłego stołu”. Pluralizm polityczny i związkowy. Polityka zagraniczna Polski.

Tematy powtórzeniowe do wyboru

1. Walka o granice II Rzeczypospolitej.
2. Bilans II Rzeczypospolitej.
3. Polacy na frontach II wojny światowej.
4. Polityka okupanta hitlerowskiego.
5. Orientacje polityczne polskiego ruchu oporu.
6. Główne etapy przemian w Polsce Ludowej.

UMIEJĘTNOŚCI

Rozumienie genezy zjawisk historycznych oraz związków historii Polski z dziejami powszechnymi.

Korzystanie z różnych źródeł informacji historycznej; od-

różnianie rodzajów piśmiennictwa historycznego. Sprawne posługiwanie się różnymi środkami dydaktycznymi (m.in. mapami, atlasami, słownikami i encyklopedią).

Znajomość dat

1914, 1917, 11 XI 1918, 17 III 1921, 12 V 1927, 23 IV 1935, 1 IX 1939, 22 VI 1941, 5 I 1942, 1 I 1944, 1 VIII—2 X 1944, 22 VII 1944, 9 V 1945, 19 I 1947, VI 1956, XII 1970, VIII 1980, 13 XII 1981, 22 VII 1983 (oraz inne ważne daty w dziejach regionu).

UWAGI ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

Program ten został opracowany na podstawie programu historii szkoły podstawowej, zatwierdzony przez Ministra Oświaty i Wychowania w 1983 r. (Nr SN-110-118/83) z późniejszymi zmianami wprowadzonymi od roku szkolnego 1987/88.

Dokonane zmiany w treściach programowych mają na celu zmniejszenie obciążenia uczniów nadmierną ilością wiedzy faktograficznej, dają więcej czasu nauczycielowi na pogłębioną realizację treści kształcenia, utrwalenie materiału, ćwiczenie umiejętności, wyjaśnianie pojęć, a więc pełniejszą realizację celów. Większa niż dotychczas liczba godzin pozostających do dyspozycji nauczyciela pozwoli także na zróżnicowanie nauczania historii w zależności od potrzeb, zainteresowań uczniów, możliwości szkół w regionalizacji materiału historycznego. W związku z tym organizując proces kształcenia należy stosować takie metody nauczania, które będą sprzyjać zrozumieniu określonych treści bez nadmiernego obciążenia uczniów nadmiarem szczegółowych faktów oraz pracą domową. Także oceniając ucznia należy brać pod uwagę zmiany zawarte w programie.

Zakres treści określony dla każdej klasy stanowi niezbędne minimum wiedzy obowiązującej w szkole podstawowej.

W kl. IV zmniejszono ilość epizodów. Należy przy tym pamiętać, że materiał nauczania ma charakter propedeutyczny. W programie tej klasy rezygnuje się z ciągłości historycz-

nej. Świadomie zostały wybrane z historii Polski momenty podstawowe, dostępne umysłowi dziecka.

W kl. V zrezygnowano z treści dotyczących życia ludzi w najdawniejszych czasach, bowiem tematyka ta jest realizowana w kl. IV. Ograniczono również treści z historii powszechnej np. zrezygnowano z tematu „Europa we wczesnym średniowieczu”. W związku z powyższym omawiając temat 7 w dziale IV — upadek cesarstwa rzymskiego należy krótko poinformować uczniów, że na obszarze zachodniego cesarstwa powstały nowe państwa. W programie klasy V obok starożytności rozpoczyna się kurs historii Polski, którego cezurę przesunięto do czasów Kazimierza Wielkiego. Nauczyciel realizując treści programowe winien przedstawiać najważniejsze fakty z przeszłości w sposób możliwie obrazowy i plastyczny. Ważne jest również określenie czasu wydarzeń, dlatego istotnym ćwiczeniem będą zadania z taśmą chronologiczną.

W kl. VI — materiał obejmuje okres od unii Polski z Litwą do III rozbioru Polski. W nowej redakcji ograniczono treści dotyczące odkryć geograficznych, reformacji w Europie, a także zrezygnowano z tematu „Rewolucja przemysłowa w Anglii”. Zasadniczym zadaniem nauczyciela historii w kl. VI jest doprowadzenie do zrozumienia dziejów ojczystych, a zwłaszcza poznania osiągnięć Polski XVI wieku, a następnie przejawów i skutków kryzysu państwa i społeczeństwa w XVII i XVIII wieku. Dzieje te należy przedstawiać w powiązaniu z wydarzeniami historii powszechnej.

W kl. VII — treści programu dotyczą historii od czasów napoleońskich do rewolucji 1905—1907. Wprowadzone zmiany ograniczają przede wszystkim wiedzę z historii powszechnej. Ponadto dokonano ograniczenia treści związanych z ruchem robotniczym. Zastosowano także inną redakcję haseł dotyczących rozwoju nauki, techniki i kultury na przełomie XIX i XX wieku. Omawiając dzieje Polski należy zwrócić uwagę na trudności rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego ziem polskich związanych z brakiem własnego państwa i podziałem ziem polskich między trzech zaborców.

W kl. VIII — materiał obejmuje okres od I wojny światowej do ostatnich wydarzeń 1989 r. Nowy zapis treści programowych w znacznym stopniu ogranicza faktografię dotyczącą obu wojen światowych, ruchu robotniczego oraz niektórych wydarzeń z dziejów powszechnych. Wybrane zagadnienia z historii współczesnej zapisano w zmienionej redakcji co pozwoli nauczycielowi omawiać je w bardziej syntetycznym ujęciu.

Programowa autonomia nauczyciela i jego twórcza inwencja nie mogą powodować przeciążenia uczniów koniecznością rozumienia i zapamiętywania nadmiaru treści. W związku z tym, obowiązkiem nauczyciela jest realizacja haseł programowych, a nie treści podręczników. Biorąc pod uwagę fakt, iż nie przewiduje się wydania nowych podręczników należy wykorzystywać je w sposób przemyślany i tylko w takim zakresie jak wymaga tego program. Mając na uwadze przesunięcie cenzury w kl. V, pod koniec roku szkolnego można skorzystać z podręcznika kl. VI przy realizacji haseł dotyczących Kazimierza Wielkiego. Podręcznik ten będzie także przydatny na początku roku szkolnego w kl. VII przy realizacji haseł dotyczących okresu napoleońskiego. Zdając sobie sprawę z niedogodności takiego rozwiązania, uznano je za mniejsze zło, niż dotychczasowy brak proporcji w rozłożeniu treści programowych w poszczególnych klasach.

ORIENTACYJNY PRZYDZIAŁ GODZIN

Klasa IV

I. O czym będziemy się uczyć na lekcjach historii	2
II. Życie ludzi w dawnych czasach	5
III. Obrazy z dziejów Polski	17
Do dyspozycji nauczyciela	14

Klasa V

I. Czas w historii	2
II. Starożytny Wschód	5
III. Starożytna Grecja	12

V. Starożytny Rzym	12
V. Początki i rozwój państwa polskiego w X—XX w.	12
VI. Polska podzielona — rozbięcie dzielnicowe	7
II. Rozkwit państwa polskiego w XIV—XV w.	5
Do dyspozycji nauczyciela	17

Klasa VI

I. Polska za Jagiellonów	6
II. Kultura późnego średniowiecza	3
III. Wielkie odkrycie geograficzne i podboje kolonialne	2
IV. Kultura włoskiego odrodzenia	2
V. Reformacja w Europie	1
VI. Polska złotego wieku na tle europejskim	8
VII. Rzeczpospolita w XVII w.	4
III. Polska i państwa sąsiednie w I poł. XVIII w.	4
IX. Pierwszy rozbiór Polski. Próby reform Rzeczypospolitej	5
X. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej	1
XI. Rewolucja we Francji (1789—1794)	3
XII. Walka o ocalenie Rzeczypospolitej	6
Do dyspozycji nauczyciela	27

Klasa VII

I. Europa w dobie napoleońskiej. Próby odzyskania niepodległości Polski	7
II. Ziemie polskie w latach 1815—1846	10
III. Rozwój kapitalizmu w Europie Zachodniej w pierwszej poł. XIX w. Początki ruchu robotniczego	3
IV. Wiosna Ludów w Europie i na ziemiach polskich 1848—1849	3
V. Ziemie polskie w drugiej poł. XIX w. i na początku XX	5
VI. Przemiany polityczne i społeczne w Europie w drugiej poł. XIX i na początku XX w.	5

I. VII.	Partie i stronnictwa polityczne na ziemiach polskich	4
VIII.	Rewolucja 1905—1907 w Rosji i na ziemiach polskich	2
	Do dyspozycji nauczyciela	32

Klasa VIII

I.	Pierwsza wojna światowa	2
II.	Rewolucja Październikowa 1917	2
III.	Polacy i sprawa polska w czasie I wojny światowej	2
IV.	Odradzanie państwa polskiego 1918—1921	5
V.	Rzeczpospolita Polska w latach 1921—1926	2
VI.	Europa i ZSRR w okresie międzywojennym	5
VII.	Polska w latach 1926—1939	4
VIII.	Druga wojna światowa 1939—1945	6
IX.	Sytuacja społeczeństwa polskiego po wrześniu 1939 r.	10
	Wybrane zagadnienia z historii współczesnej	10
	Do dyspozycji nauczyciela	19

ERRATA

Strona	Wiersz od góry	Jest	Ma być
5	25	Klasa IV	Klasa IV (1 godz.)
5	13	Średniowiecza	średniowiecza
6	1	Odrodzenia	odrodzenia
6	7	Złotego Wieku	„złotego wieku”
8	1	Rozbiór	rozbiór
20	11	Napoleońskiej	napoleońskiej
25	20	Państwa Pol- skiego	państwa polskiego

Program szkoły podstawowej — Historia

